

PRESENTE E FUTURO DOS ANCARES

por Xurxo de Vivero

A comarca dos Ancares xira en torno á Serra dese nome, que se estende de norte a sur, quedando a oriente León e a occidente Lugo, xa que os mais altos cumes, entre Mustallar e o Penarrubia, forman a raia. O Cuíña e o Miravelles, ó norte, pertencen íntegramente a León, aínda que o último destes picos toca con Asturias.

A vertente galega descende, en xeral, de xeito máis lene nas máximas alturas da serra, e despois espállase anarquicamente nun labirinto de montes, valgadas e regatos ata o Navia, río que poderíamos considerar o límite natural dos Ancares galegos. A meirande parte deste territorio, case todo, forma o concello de Cervantes, con capitalidade en San Román.

Os Ancares leoneses esbarráncanse bruscamente ata vales bastante rectilíneos que son percorridos polos ríos Burbia, Ancares e Cúa, cos seus respectivos afluentes. Toda esta rede fluvial morre no Sil. Administrativamente repártense entre os concellos de Peranzanes, Candín, Valle de Finlledo (hoxe incorporado a Vega de Espinareda)

e Paradaseca (na actualidade absorvido por Vilafranca do Bierzo).

Dende un punto de vista faunístico e botánico, podemos considerar os Ancares como o extremo sudoeste da Cordilleira Cantábrica. Pero o seu relevo é máis gastado e baixo (nengún cumio pasa de dous mil metros) e a súa constitución xeolóxica é de pizarras con afloramentos de cuarcitas nos picos; tamén hai áreas graníticas como as de Piornedo e Suárbol, e escasas vetas calizas.

O clima é atlántico-continental de montaña, moito máis húmido na vertente galega e con influencia da meseta en León.

A zona de máis valor ecolóxico desta ampla comarca é a que está preto dos cumes, e ten a categoría de Reserva Nacional de Caza. En

realidade son dúas Reservas, moito máis grande a de León (38.000 ha.) cá de Lugo (8.000 ha.), unha desproporción totalmente arbitraria e que amosa con claridade a insuficiencia, a mínima extensión da Reserva galega, que deixa fóra aldeas e paisaxes tan representativos coma os de Piornedo, Donís, Moreira ou Doiras. Pero con estas

ampliacións, a Reserva Nacional de Caza dos Ancares de Lugo podería, debería se-la base das primeiras actuacións para a protección completa desta serra. O principal interese biolóxico dos Ancares está, precisando aínda máis, nas fragas e nos cumes, onde podemos atopar especies raras ou inexistentes no resto de Galicia. Estas especies son moitas delas antro-

pofóbicas, tiveron que fuxir doutros territorios porque a presión humana os expulsou.

A importancia da vexetación dos Ancares non é menor cá da fauna, sendo elo debido ó clima, á altitude e, tamén, á inaccesibilidade. Por suposto, as áreas botánicas que habería inmediatamente que

protexer son os cumes (con especies tan significativas como o *Juniperus communis alpinayme*, a *Gentiana lutes* ou a *Pulsatilla alpina*) e as fragas, as mellores de Galicia e que ocupan as abas norte, os aveseos das montañas.

A arquitectura popular tamén forma parte esencial dos Ancares, da súa paisaxe. No primeiro lugar as pallozas, pero sen esquecer as casas de pedra e de lousa. Esta arquitectura tradicional sofre o abandono da administración tanto coma os animais

◆◆◆
O principal interese biolóxico dos Ancares está nas fragas e nos cumes, onde podemos se atopan especies antropofóbicas, que tiveron que fuxir doutros territorios porque a presión humana os expulsou
◆◆◆

Espazos naturais

ou as plantas, con casos tan escandalosos coma o de Piornedo, unha aldea única en Europa e que hoxe atopamos brutalmente alterada por obras e construcións alleas a calquera armonía.

A singularidade e a espectacularidade da flora e fauna

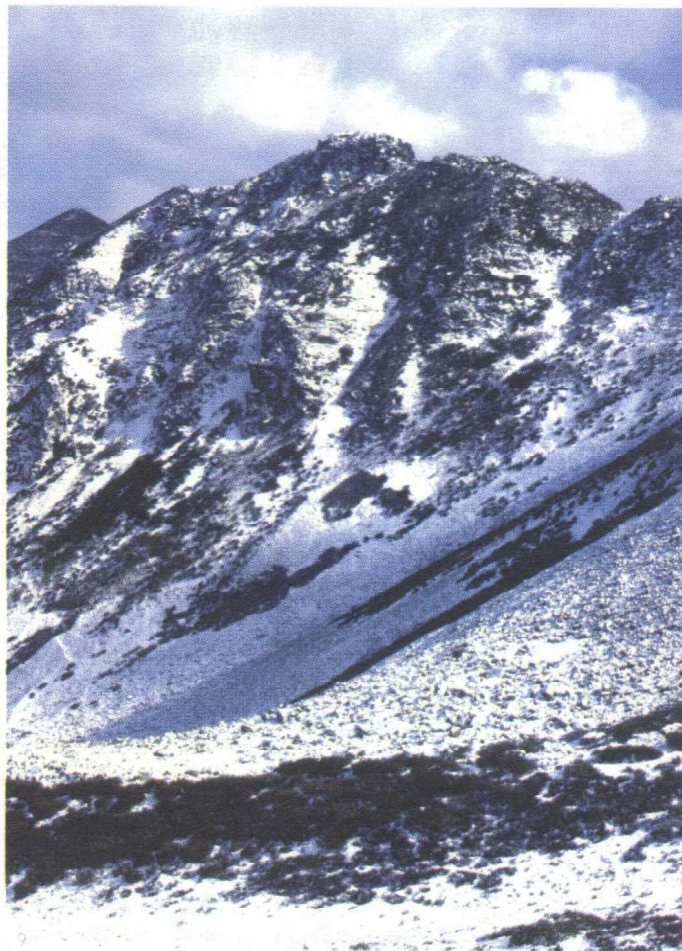
Se queremos salva-los Ancares, obviamente teremos que actuar con decisión para defende-los animais e as plantas máis significativas e a arquitectura tradicional. Antes de explica-lo noso plan -que por outra parte nada ten de orixinal- escollamo-las especies que mellor poden simboliza-los Ancares e falemos un pouco delas.

O galo do monte (*Tetrao urogallus*) é, con toda xustiza, o animal emblemático da serra, tanto pola súa escasez como pola súa espectacularidade. Escasez, xa que esta ave falta de gran parte de Europa; en Iberia está restrinxida á Cordilleira Cantábrica e ós Pirineos (con dúas subespecies ben diferenciadas), e en Galicia soamente vive nos Ancares, cunha poboación aproximada de vinte machos, cantidade razoable para o reducido da zona de fraga, pero pouco tranquilizadora para garanti-lo futuro da especie, futuro que depende en boa medida (como demostrou Javier Castroviejo) dos acivros que lle dan alimento e acubillo na inverniá, aínda que no verán agóchase tamén no piornal.

A presenza de osos (*Ursus arctos*) establece nos Ancares rematou a mediados do presente século o antes. Hoxe aparecen algúns de cando en vez (nós vimos un exemplar o día de Santos de 1987), con toda seguridade chegados das Reservas asturianas de Muniellos e Degaña, ésta practicamente raiana cos Ancares. Actualmente hai un plano de reintroducción do oso pardo que está a quedar en nada e que de pouco vai servir se non medran as fragas autóctonas e non se controla nelas a presión dun turismo caótico.

O acivro ou xardón (*Ilex aquifolium*) ten unha importancia clave no ecosistema dos Ancares, que conservan os mellores acevais de Galicia e, quizabes, de Iberia. No máis cru do inverno estes arbustos ou pequenas árbores ofrecen refuxio e alimento -coma dixemos ó falar do galo do monte- a moitos animais,

Clima, altitude e inaccesibilidade son os principais elementos que conforman a importancia da fauna e da flora, amboas dúas en simbiose e interdependencia mutua.

Espazos naturais

que de non contar con eles poderían morrer de fame cando a fraga está espida e baleira de comida. As pólvas coas bagas vermellas eran moi buscadas para adorno no Nadal, pero as presións dos ecologistas e naturalistas acadaron que os acivros fosen declarados especie protexida.

A xenzá (*Gentiana lutes*) é a flor máis representativa dos cumes dos Ancares. As súas raíces foron moi utilizadas en medicina popular coma tónico, febrífugo e antiséptico; tamén serven para fabricar un amargo licor ou formar parte dos compoñentes do vermut. Estas aplicacións chegaron a poñer en perigo esta planta, que hoxe sofre agresións por parte dalgúns visitantes.

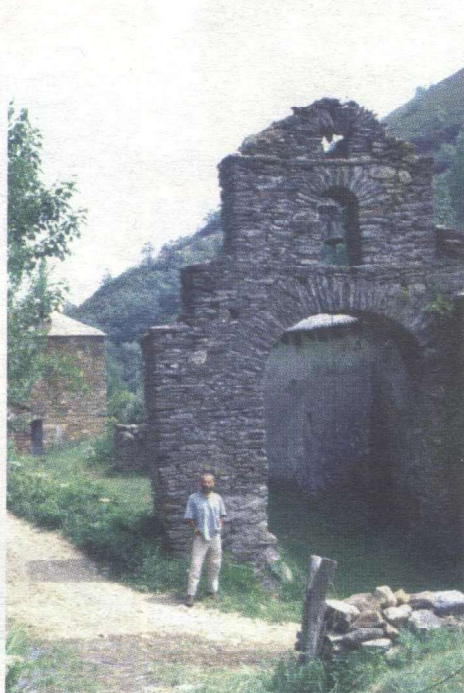
Galo do monte, osos, acivros, xenzás. ¿Qué lles agarda? ¿Qué agarda Os Ancares?

Antes da chegada do turismo, Os Ancares víronse danados polas talas dos seus bosques, polo lume, pola caza e polo furtivismo. Tamén a construción de pistas por sitios totalmente inaxeitados, atravesando fragas ou mesmo achegándose aos cumes: así, a estrada de Piornedo a Suárbo, a pista do Albergue á Tres Bispos, coa desviación a Cabanvella e á Campa do Brego, ou a que vai do Portelo a preto do cumio do Penarrubia.

Estes atentados contra a natureza dos Ancares parecen estar hoxe algo máis controlados, pero en modo algún definitivamente proscritos, pois non hai moitos anos se acabou coa carballeira de Vilallero de Donís. Mentres os bosques sexan de propiedade particular -a Administración mercou soamente parte deles- un certo perigo sempre existe. A construción de pistas supoñemos que xa non se fará por sitios valiosos do corazón dos Ancares, pero é absolutamente necesario pechar o tráfico de vehículos a estrada dos Tres Bispos e a pista a Cabanvella e Brego, xa que se trata dunha das zonas máis interesantes destas montañas e que máis sofre a presión dos visitantes.

◆◆◆
 Pero o que desexamos suliñar é o impacto do turismo. Un turismo xa importante e que pode supoñer o golpe de gracia para un fráxil ecosistema que basea boa parte do seu valor -como xa dixemos- en especies antropofóbicas que procuraron un derradeiro refuxio nestas montañas. A estratexia de conservación dun lugar afastado e

◆◆◆
O plano de reintroducción do oso pardo de pouco vai servir se non medran as fragas autóctonas e non se controla nelas a presión dun turismo caótico
 ◆◆◆

pouco coñecido ten que ser mantelo no meirande segredo, tentar que pase desapercibido. Pero chega un momento en que isto xa non é posible e que, malia a nosa discreción, a xente encamiña os seus pasos cara a ese sitio. Iso é o que pasa na actualidade cos Ancares.

O grande Parque Nacional Galego
 Entón chega o momento de cambiar de estratexia. Hai que tentar ordenar -palabra clave- as inevitables visitas, levándoas por onde causen menos dano e deixando libres as zonas delicadas, que nos Ancares son as fragas e a línea de cumes. Isto pódese conseguir parcialmente dando a coñecer outras zonas de interese, desviando a presión dos forasteiros cara a unha comarca máis ampla. Nos Ancares é interesante desconxestionar a zona de reserva e considerar área turística

toda a comarca, que ten atractivos suficientes e descoñecidos para moita xente. Unha iniciativa con grandes posibilidades neste senso sería facer rutas por corredeiras ou camiños de aldea en aldea, poñendo en cada núcleo habitado unha fonda ou, alomenos, unha taberna. Deste xeito lograríamos unha pequena fonte de ingresos para as esmorecentes aldeas dos Ancares.

Pero non chegaría con isto, aínda sendo ben importante. O ordeamento dos Ancares tería que ser legalmente establecido coa creación dun Parque Nacional Galego. A creación deste Parque tería que facerse despois dunha intensa información ós veciños que terían que obter razoables vantaxes e contraprestacións. Dende logo, se non se acada un acordo cos veciños, mellor sería non dar un paso como o que aquí se propón.

◆◆◆
 É non pode ser de outro xeito, xa que os Ancares están a perder boa parte do seu valor ecolóxico. Unha actuación urxente e decidida é unha obriga da Administración e ten que ser unha esixencia de todos os galegos, porque todos nós necesitamos os Ancares, que son un símbolo, unha reserva natural, unha chamada da cultura. É tamén a pedra fundacional desa construción que é Galicia; se seguen a se erosionar, todo o edificio ameazará ruína. Os Ancares son o lugar recóndito da esencia dun pobo, dun país: o noso. ■

◆◆◆
Nos Ancares é interesante desconxestionar a zona de reserva e considerar área turística toda a comarca, que ten atractivos suficientes e descoñecidos para moita xente
 ◆◆◆